

Toplumsal Hafıza,
Mimarlık,
Tarih ve Kuram

Uğur Tanyeli ile Söyleşi

Editör: Erhan Berat Fındıklı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
------------	---

DENEYİMLER, ETKİNLİKLER, UĞRAŞLAR

1. Akademik Maceralar: İstanbul'dan Mardin'e ve Yine İstanbul'a

Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Ayrılış.....	11
Mardin Deneyimi	15
Yıldız Teknik Üniversitesi (1998-2011): Anadolu Üniversitesi Yılları ve Yıldız'a Geçiş Süreci	27
Yıldız'da ve Bilgi'de Kesişen Yollar: Sosyal Sermaye	44
İstanbul Teknik Üniversitesi Yılları: Doktora Programından Doçentlik Başvurusuna.....	46
Amerika Deneyimi: Ann Arbor'a Varış.....	57
University of Michigan ve Akademik İlgiler	64
İTÜ'de Akademisyen Portreleri	70
Öğrenci Profillerinin Analizi: İTÜ, Akademi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği	72
Hocalar, Öğrenciler, Rol Modelleri.....	81
Güzel Sanatlar Akademisi ve Mimarlık Eğitimi	92
Akademi'de Asistanlık ve Bülent Özer.....	98
İTÜ'de Doktora Programına Kabulün Öyküsü	107
1980'ler	115
1980'lerde Mimarlık Dergiciliği	128

2. Akademya Dışı Uğraşlar: İkincilken Neredeyse Birincile Dönüşenler

Dergicilik: <i>Arredamento</i> Serüveni	133
Sergicilik: Sergiler, Sergilenenler, Sergileyenler	143
İkonoklazm: Seyfi Arkan ve Turgut Cansever	147
Habitat, <i>Üç Kuşak Cumhuriyet</i>	163
Sergiler: <i>Mimarlığın Aktörleri</i> , Sedat Hakkı Eldem, Turgut Cansever.....	167
Tarih Vakfı, SALT Galata.....	185

MİMARLIK SORUNSALLARI VE MİMARLIK TARİHİ TARTIŞMALARI

1. Güncel Mimarlık Pratiği: Mimarlar, Mimarlıklar, Diğer Mimarlar ve Diğer Mimarlıklar	
Star Mimarlığı	195
2. Mimarlığın ve Kentsel Mekânın Siyasallığı	
Muhafazakârlık, Mimarlık ve Kentsel Mekân	221
Vulger-Materyalizm, Sol ve AKP	236
3. Mimarlığın Mesleki Meseleleri	
Mimarlar Odası, Siyaset ve Ekonomi	243
4. Sanat ve Mimarlık Tarihi: Öncüler, Amatörler, Profesyoneller	
Celâl Esad Arseven: Kurucu Metinler	271
Süheyl Ünver, Ekrem Hakkı Ayverdi, Rifat Osman	287
Semavi Eyice: Türkiye’de Bizans Sanat Tarihinin Alınlanması	308
Doğan Kuban ve Eleştirel Düşünce	315
Gülru Necipoğlu: Osmanlı’da Bir Rönesans Muadilini Aramak	333
Zeynep Çelik: Kolonyalizmi Düşlerken	365
Sibel Bozdoğan ve Erken Cumhuriyet Romantizmi	380
DİZİN	407

**DENEYİMLER,
ETKİNLİKLER, UĞRAŞLAR**

1. Akademik Maceralar: İstanbul'dan Mardin'e ve Yine İstanbul'a

Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Ayrılış

EBF: Bilgi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığı görevine henüz başladınız. İleride buradaki deneyimlerinize ilgili anlatılacak epeyi şey birikecek muhakkak, fakat biz dört yıl öncesinde yaşadıklarınızdan başlayalım. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden ayrılarak Mardin Artuklu Üniversitesi'ne geçiş süreciniz nasıl gerçekleşti? Bunu biraz anlatabilir misiniz?

UT: Mardin Artuklu macerası Yıldız'daki kimi sevimsizliklerden kaynaklandı. Mardin'e gitmek gibi bir amacım da, bir "kahramanlık" niyetim de yoktu. Türkiye'de böyle naif inançlar vardır ya, "oraya gitmemiz gerekir arkadaşlar" biçimindeki vatan görevleri bilinci ve idealizmi bende olmadığı için böyle bir endişem de yoktu. Bence şu oldu. Yıldız'da yüksek yönetim biriminde ciddi bir iktidar değişikliği oldu. Bu da Yıldız'ı gözle görülür biçimde adım adım hırpalamaya başladı. Yeni bir rektör geldi. Önce bir rektör seçimi yapılmıştı ve daha sonra iktidarın atayacağı kişi o oylamada epeyi az oy aldı ama yine Abdullah Gül onu atadı. O atamadan başlayarak Yıldız çok ciddi biçimde kan kaybetmeye başladı. Bundan kastettiğim şey, örneğin, unutulmaz bir soruşturma açıldı bizim hakkımızda. İlk yapılan şeylerden biri buydu. "Mimarlık Tarihi ve Kuramı Lisansüstü Programı'na öğrenci alırken önyargılı davranıyorsunuz," biçiminde bir soruşturmaydı. Neyle ilgili önyargılı olduğumuz konusunda ise hiçbir şey söylenmiyordu soruşturma yazısında. Bu, suçun, eylemin tanımlanmadığı, Türkiye'ye özgü ilginç hukuki süreçlerden biriydi. Herhalde kimseyi şaşırtamazdı bu Türkiye'de.

Aslında şunu yapmaya çalıştılar. Bunu açık açık söylemedikleri için suçumuzu tanımlayamadılar tabii ki. "Siz başörtülü öğrencileri almıyorsunuz, böyle bir ayrımcılık yapıyorsunuz," şeklinde bir suçlamada bulunuyorlardı. Bu suçlamanın haksız olduğu kesindi. Çünkü YÖK'ün

o ünlü başörtüsü yasağı döneminde bile benim derslerime lisansta ve yüksek lisansta üniversite dış kapısından geçmeyi başaran herkes girdi. Ben kimseye başörtülü olduğu için itirazda bulunmadım. Aynı şekilde lisansüstü öğrencilerimin bir bölümü başörtülüydü o dönemde de. Hatta o dönemde dekan bana, sizin derslerinize başörtülüler giriyormuş diye sordu, evet giriyor dedim, ben hiçbir öğrenciyi başörtülü ya da başörtüsüz diye kapıdan çevirmem, gelen benim için sadece öğrenci, diye cevap verdim. Dekan Zekai Görgülü uygar bir öğretim üyesiydi, konuyu bir daha açmadı.

Sonra işte bu yeni rektör döneminde ilginç bir biçimde bunun beter biçimde simetriği başımıza geldi. Siz başörtülüler almıyorsunuz denerek hakkımızda soruşturma açıldı. Evet, başörtülü birini kabul etmemiştik, ama nedeni mülakatta verdiği yanıtlardı. Örneğin, “Neden Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı’na girmek istiyorsunuz?” diye sorduğumuza ve o öğrenciden “Sahi siz ne dersiniz?” gibi gayriciddi bir yanıt aldığımızı hatırlıyorum. Doğal olarak sıfır puan vermiştik. “Sıfır gibi bir not ve böyle soru olur mu?” diye bize hesap sorduklarını da hatırlıyorum. Soruşturma komisyonuna doğrusu epeyi ağır yazılı ve sözlü cevaplar verdim. Ama disiplin cezası tahakkuk ettirildi. Bize kınama cezası verildi. Bu Türkiye akademiasıyla ilgili unutulmaz ayıplardan biridir. Bunun üzerine ben dava açmayı düşündüm, avukatla görüştüm, öğretim üyeleri sendikasına gittim, sonra bu deli saçması işle uğraşmanın hiçbir anlamının olmadığına karar verdim ve dava açmaktan vazgeçtim. Aynı dönemde de, rektör bize verilmiş cezayı affetti. Böylece yapmadığım bir eylemden dolayı akademik ceza aldım, daha komiği bir de affedildim. Cezayı keşke verselerdi, en azından o zaman belki de bu hukuki durumu zorlayacaktım, affettikleri için o şansım da kalmadı. Ceza yoktu ki... O noktadan başlayarak “artık Yıldız’da durulmaz” dediğimi gayet iyi hatırlıyorum. Bunu herkese de söyledim zaten.

Tam o dönemde fakültede bize, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı’na profesörlük kadrosu açtılar. Profesörlük aşamasında bulunan beş arkadaş vardı ve beşi de buna müracaat etti. Herkes profesörlüğe layık olduğuna inanıyordu. Bir jüri tespit edildi. Genellikle böyle durumlarda akademik teamül, jürinin tespit edilmesi meselesini kürsü başkanına, onun ardından dekana bırakmaktır. Yöntem budur. Bu bir kere ilk başta çığnendi. Benim önerdiğim yalnızca bir kişi jüriye girdi: Edhem Eldem. Benim önerdiklerimin hepsi önemsenebilir akademisyenlerdi tahmin edileceği gibi. Adlarını hatırlamaya çalışsam hatırlarım da sadece şu anda doğru-

su sadece Edhem Eldem aklımda kalmış, diğerleri atanmadı. Bazılarının kim olduğunu hâlâ bilmediğim, mimarlık tarihçisi de olmayan kimi öğretim üyeleri atandı. Bir öğretim üyesi atandı ki adını aynı üniversiteden bir arkadaşşıma söylediğim zaman “Aaaa!” diye bir tepki aldım. Google arama motorundaki göndermelerine baktım, abartmayayım altı tane falan çıktı. Aynı arkadaşşıya bunu söyledim, “Yahu, benim kedime bile daha fazla atf var,” diyerek dalga geçtiğini hatırlıyorum. Hayatımda o kişinin hiçbir metnini okumadım, uzmanlığı hakkında hiçbir fikrim yok; mimarlık tarihçisi olmadığını biliyorum ve mimarlık tarihi profesörlük jürisine girdi. Böyle bir tuhafılık yapılabildi. Jüri üyeleri raporlarını verdiler. Sonuçta hangi saiklerle değerlendirme yaptılar bilmiyorum, ama bence çok ciddi bir akademik yanlış yaptılar. Üniversite yönetiminin bu raporlara dayanan atama kararı da bence yanlıştı. Doğrusu bunu hazmetmem mümkün değildi. Ama üniversite bunu içine kolayca sindirdi. Bir kere daha kadro açıldı. Yine aynı karar verme mekanizmaları çalıştı. O ikinci profesörlük jürisindekiler ne yazdılar, ne diyerek bu arkadaşşın atanmasını önerdiler, bu hâlâ meçhulüm. O öğretim üyelerini de bir gün görüp oradaki oylarının gerekçelerini sorup öğrenebilsem doğrusu çok memnun kalacağım. Bu durum Türkiye’de nasıl bir akademik adabın oluştuğuna dair çok güvenilir bir mihenk taşı olmalıdır.

Bütün bunları gördükten, o soruşturmaya da muhatap olduktan sonra artık daha fazla tahammül edemeyeceğimi düşünüyordum. Tam o sırada, Halil İbrahim Düzenli bir öneriyle geldi. O, bir zamanlar KTÜ’den gelip Yıldız’dan, bizim Mimarlık Tarihi ve Kuramı Lisansüstü Programı’ndan birkaç doktora dersi almıştı. KTÜ’deki dersler yeterli olmadığından İstanbul’a gelmiş, bir yıllığına İstanbul’a yerleşmişti. Hatta o sırada bina bilgisi alanında doktora yapıyordu. “Bu alanda doktora yapma. Senin belirgin bir şekilde ilgi duyduğun ve becerikli olduğun alan mimarlık tarihi; mimarlık tarihine yönel,” diye özellikle önermiştim, onun da aklına yatmıştı. Düzenli, KTÜ’de doktorasını tamamladıktan sonra (ki değerlendirme jürisinde ben de vardım) oradaki tıp fakültesinden bir profesörle Mardin’e gitmeyi planlamış. O sırada Mardin Artuklu Üniversitesi’ne rektör olarak atanan o kişi, Serdar (Bedii Omay) Bey, Halil İbrahim’in arkadaşşıydı. O rektör “Burada sosyal bilimler ağırlıklı olan ve fen bilimlerine yer vermeyen bir üniversite kuralım,” biçiminde bir ideal tanımlamıştı. Kendisi aslında bir tıp profesörüydü ama sosyal bilimlerde yoğunlaşacak bir ihtisas üniversitesi tesis etmeyi amaçladı. Dolayısıyla mimarlık da bu bağlamda gündeme

gelmiş. Mimarlığın ağırlıklı biçimde sosyal bilimlerden beslenmesi, bir teknik fakülte gibi olmaması, üniversitenin de mühendislik bölümlerini içermemesi düşünülmüş.

Halil İbrahim de bunun organizasyonunu yapan bir yardımcı doçent olarak oraya gitmişti. Bizi aradı. “Buraya gelsenize,” dedi. Serdar Bey bize telefonlar açtı. “Gelin, burada imkânlar var. Hangi koşullarda istiyorsanız gelin. Çok iyi biliyorum. İstanbul’da yaşıyorsunuz, ama İstanbul’da yaşamakla birlikte burada fakülte kuruluşunu gerçekleştirebilirsiniz, bu esnekliği gösteririz. Zaten adabıyla bir bölüm kurmak istiyorsam, bu esnekliği göstermezsem kimse İstanbul’u terk edip de buralara sürekli kalmaya gelmez,” dedi. Bu arada bana bir konferans verdirdiler. Öğrencilere açılış dersi gibi bir şey yaptım. Böylece aramızda bir diyalog ortamı oluştu. Özetle, Yıldız itti, Mardin çekti.

İtişe bir örnek vereyim: Bir gün Mimarlık Fakültesi profesörleri olarak grup halinde yeni YTÜ rektörüyle görüşmeye gittiğimizi hatırlıyorum. Uzun bir dönem fakülteye dekan ataması yapmamıştı. Bir randevu istedik, gittik odasına oturduk. Arkadaşlardan biri çekingen çekingen, “Problemler çıkıyor, artık bir dekan atasınız,” gibi bir şey söyledi. Rektörün verdiği cevap ömrüm boyunca unutmayacağım cevaplardan biridir: “Aaaa! Bana böyle şeyler söylemeyin. Ben Karadenizliyim, gider aksini yaparım.” Bu şahane bir akademik anekdot olarak tarihe geçmeli. “Bana oğlum çok fazla mandalina yeme dersiniz gider on beş tane mandalina yer, midemi de bozarım,” demekten bunun mantık olarak hiçbir farkı yok. Ben bu toplantıda tek bir kelime söylemedim. Söylenecek sözün kalmadığını artık görmek gerekiyordu. Bana bir şey mi yapıldı? Hayır yapılmadı. Türkiye’de o zaman yasalar kolay kolay profesör atmayı mümkün kılmıyordu. Kimse beni atmadı, ama suçlama yapıp, disiplin soruşturması açılıp ondan da ceza aldığımı unutmayalım.

EBF: Bir de affedildiniz.

UT: Evet, bir de affedildim. Suç işledim, üstelik bir de affedildim. Sadece ceza almak beni mutlu edecekti, ama maalesef bu mutluluktan da mahrum kaldım. Mardin’e dönecek olursak, bu koşullarda Halil İbrahim Düzenli müthiş bir çekici etmen oldu. Aynı dönemde üniversitenin kendisi de zaten Türkiye’deki üniversiteler içinde hiç yapılamayacak işlere kalkıştı. Mesela ilk olarak Kürtçe ve Süryanice eğitim veren bölümler açtılar. O yıllar için akademik özgünlük imkânına benzeyen bir şeyi olabildiğince görme şansımız oldu.